

Spanning tussen ouders en school

'Heb je dat thuis geleerd ofzo...?!'

door Jan Ruigrok

eerder gepubliceerd in *Pedagogiek in de Praktijk*

Je hebt een dorp nodig om een kind op te voeden. Maar een kind dat door iedereen wordt opgevoed wordt door niemand opgevoed. Welke taak hebben ouders en welke externe opvoeders? Wat betekent het voor een kind als die tegenover elkaar komen te staan? In dit artikel bekijkt Jan Ruigrok deze vragen vanuit het perspectief van de contextuele begeleiding. Die gaat er vanuit gaat dat als de begeleider tegenover de ouder komt te staan, het kind altijd verliest.
<einde lead>

Lang geleden, nog voordat kinderen met vriendenboekjes werkten, wisselden ze poesiealbums uit. Op den duur werden het verzamelingen met de mooiste en ontroerendste gedichtjes. Cees Buddingh' schreef de volgende:

*je vader trekt flessen,
je moeder schaatst scheef,
maar jij blijft mijn vriendje,
zo lang als ik leef.*

Wie zich afvraagt waarom dit gedichtje leuk, raar, afwijkend is, komt al snel tot de conclusie dat de schrijver kiest vóór zijn vriendje en tegen de ouders van dat vriendje. Eigenlijk staat er: je bent mijn vriendje, wat er ook gebeurt, maar die ouders van je, die deugen niet.

Minder lang geleden interviewde een landelijk krant een wethouder van een grote stad die werkte aan de Brede School. Een gewone school, met dit verschil dat er in hetzelfde gebouw een sportzaal, een crèche, bibliotheek, muziekschool, opvoedwinkel, het maatschappelijk werk en een peuterspeelzaal werden gevestigd. De wethouder geeft in het interview blijk van zijn betrokkenheid bij kinderen. Op zijn school hoeven de kinderen niet langs de straat te zwerven, want de sportschool en computerclub lonken. 'Wij kunnen nog zulke geraffineerde taalmethodes op een kind loslaten, als hij 's avonds tot half elf geweldsfilms mag kijken, heeft het geen effect. Als ik moet kiezen, kies ik voor het kind. Als dat niet wordt opgevoed, doe ik het, via de school.'

Het is wat minder uitgesproken, maar de ondertoon van de serieuze wethouder bevat dezelfde lading als die van de humoristische dichter: ik kies voor het kind, maar wijs zijn ouders af.

Horizontale en verticale relaties

In termen van contextuele begeleiding breng je in zo'n situatie, waarin je voor het kind kiest en zijn ouders afwijst, het kind in een loyaliteitsconflict. Het moet kiezen tussen twee partijen die beide het beste met hem voorhebben. Aan de ene kant het vriendje, de wethouder, de school; aan de andere de ouders.

We noemen dit een loyaliteitsconflict tussen horizontale en verticale relaties. Horizontale relaties zijn die waarvoor je min of meer gekozen hebt: je vrienden, je collega's, je partners, je begeleiders, je pupil. Verticale relaties lopen door generaties heen. Het zijn de onverbreekelijke banden met mensen van wie je het leven ontving. Het gaat hier primair om de band tussen (groot)ouders en kinderen.

De verticale relaties, die tussen ouders en kinderen, wegen heel vaak zwaarder dan de horizontale. Je ziet het in de manier waarop mensen met elkaar omgaan. Als ik op een avondje met mijn schoonfamilie in uitgebreid gezelschap een ongepaste mop vertel, is de schande minder groot dan wanneer dat door mijn zwager gedaan wordt: ik ben van de 'kouwe kant'.

Contextuele begeleiding gaat er van uit dat wanneer kinderen in een loyaliteitsconflict komen tussen horizontale en verticale relaties zij zo bijna altijd kiezen voor de verticale. Kinderen laten hun ouders niet in de steek.

Alice, lerares Nederlands merkt dat een van haar leerlingen, Patrick, ernstig stottert en om die reden wordt gepest. Zij spreekt de klas daarop aan en wil daarbij ook Patrick helpen. Na de les roept zij Patrick bij zich en stelt voor wekelijks een uurtje oefeningen te doen om het stotterprobleem aan te pakken. Na twee lessen blijft Patrick weg en gedraagt hij zich ten opzichte van zijn lerares ontwijkend en zelfs brutaal. Wanneer de lerares dit op een ouderavond ter sprake wil brengen, valt zij stil wanneer zij merkt dat de vader even ernstig stottert als Patrick. Ongewild bracht zij Patrick in een loyaliteitsconflict, waarbij Patrick koos voor vader.

In het onderwijs lijkt het alsof ouders en school steeds vaker tegenover elkaar staan. Ouders bevechten vaker dan vroeger hun gelijk met beroepsprocedures en juridische stappen. Scholen hebben het er moeilijk mee dat zij steeds meer taken van thuis en de maatschappij op hun bordje krijgen. 'De wethouder constateert dat de ouders niet goed opvoeden en daarom mogen wij het doen. En dat terwijl we het onderwijs zijn ingegaan om les te geven'. Het zou een niet onbegrijpelijke reacties uit het onderwijs kunnen zijn.

De visie van leraren

KPC Onderwijs Adviseurs, een landelijke onderwijsondersteunende instelling voerde in 1999 een onderzoek uit onder ouders van leerlingen uit het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs, onder leerkrachten basisonderwijs en onder klassenleraren (mentoren) in het voortgezet onderwijs.

80% van de leraren zei in dit onderzoek dat een leraar partij mag kiezen en dat een leerling hiermee ook expliciet geholpen kan zijn. Eveneens komt naar voren dat ruim de helft vindt dat een (klassen)leraar de waarden en normen van de ouders of het gezin mag bekritisieren en zich met de opvoeding van een kind mag bemoeien. Leraren in het basisonderwijs zijn vaker deze mening toegedaan dan hun collega's in het voortgezet onderwijs.

Om in staat te zijn het begeleidingswerk goed uit te voeren, is het volgens ruim 90% van de respondenten belangrijk op de hoogte te zijn van eventuele problemen thuis. In het basisonderwijs is men hiervan meer overtuigd dan in het voortgezet onderwijs. Een derde van de respondenten ziet het als een taak van (klassen)leraren om een gezin met problemen te begeleiden als een leerling daar op school mee gebaat is. Ook hiervoor geldt dat meer leraren in het basisonderwijs deze mening zijn toegedaan dan leraren in het voortgezet onderwijs. Een veel groter deel van de leraren (75%) is ervan overtuigd dat de school een expliciete taak heeft in de begeleiding van kinderen met persoonlijke problemen en dat het goed is als de

school opvoedingsverantwoordelijkheid neemt. Hiervan zijn meer leraren in het basisonderwijs overtuigd dan leraren in het voortgezet onderwijs.

Leraren kregen in het onderzoek uitspraken voorgelegd uitspraken voorgelegd met betrekking tot wederzijdse verantwoordelijkheden.

Verantwoordelijkheden van ouders en school.	zeer eens	eens	oneens	zeer oneens
Ouders laten meer dan vroeger steken vallen in de opvoeding van hun kind(eren).	14,7%	48,3%	36,6%	0,4%
Ik merk dat steeds meer ouders tekort schieten in de opvoeding van hun kind(eren).	4,5%	41,2%	52,3%	2,1%
Steeds meer ouders stellen de school mede verantwoordelijk voor de opvoeding van hun kind(eren).	4,0%	73,1%	21,7%	1,2%

Daarnaast voelt meer dan de helft van de leerkrachten de steeds hetere adem van ouders in de nek:

	zeer eens	eens	oneens	zeer oneens
Ik merk dat ouders steeds kritischer worden over mijn handelen.	6,0%	48,2%	43,4%	2,4%

Wat de verantwoordelijkheden van de ouders betreft, blijkt uit het onderzoek dat volgens leerkrachten 63% van de ouders steken laten vallen in de opvoeding van hun kinderen. Bijna de helft is van mening dat ouders daadwerkelijk tekort schieten in de opvoeding.

Het is interessant dat daarnaast zo'n 54% merkt dat ouders steeds kritischer over handelen van de leerkrachten wordt. Je zou haast denken 'wanneer het die ouders niet meer interesseert, wat maken ze zich dan druk?' Vanuit loyaliteitsprincipes is het niet meer dan logisch. Evenzeer als een kind aan zijn ouder, is een ouder loyaal aan zijn kind. Het meest kostbare dat een ouder bezit is zijn kind, wie aan het kind komt, komt aan de ouders. Wanneer een ouder zich niet in staat voelt een kind te geven wat het toekomst, kan dat haast niet anders dan met pijn en verdriet gebeuren. Wanneer leerkrachten van mening zijn dat ouders tekort schieten in hun taak als ouder en dat op wat voor manier dan ook uitstralen, zeggen zij daarmee ook veel over de kinderen. Waaraan kun je mislukte ouders anders herkennen dan aan mislukte kinderen? Wanneer leerkrachten, opvoeders, ouders proberen duidelijk te maken dat zij te kort schieten in de opvoeding, jagen zij de ouders in het harnas en je kunt erop rekenen dat het kind dapper meestrijdt aan de kant van pa en ma. Gezamenlijk tegen de kouwe kant.

Meervoudige partijdigheid

Plaatst dit de scholen en opvoeders dan niet voor een enorm dilemma? Want hoe je het wendt of keert, ze worden geconfronteerd met zaken waar ze zich terecht zorgen over maken. Wat doe je wanneer je constateert dat veel kinderen in je klas niet ontbijten, er regelmatig een gewelds- of hardcore pornovideootje ingooien? Of erger; hoe handel je wanneer je vermoedt of merkt dat een kind thuis mishandeld wordt?

Principieel uitgangspunt in de contextuele begeleiding is de meervoudige partijdigheid: een begeleider moet de belangen behartigen van ieder in de context van het kind. Beide ouders, grootouders, broertjes en zusjes, vrienden en vriendinnen. En hoe raar het ook klinkt, het kan

zelfs betekenen dat je ook de belangen van het konijn of het paard meeneemt. Het is niet voor niets dat het kerstlied over Flappie van Youp van 't Hek een evergreen werd.

Na de ouderavond nodigt Alice de ouders van Patrick uit voor een rustig gesprek om de situatie met hen te bespreken. Het feit dat ze er zo tegenop ziet alleen al geeft aan dat ze worstelt met meervoudige partijdigheid. De ouders zijn beiden zeer blij met de aandacht die Alice voor Patrick heeft. Ze besluiten aan Patrick voor te stellen een logopedist in de arm te nemen.. 'Ik zou willen dat ze dat bij mij ook gedaan hadden', verzucht vader tijdens het gesprek. Voor Patrick is deze stap allesbehalve zwaar: hij krijgt toestemming van zijn ouders een last die het gezin draagt van zich af te leggen.

Meervoudige partijdigheid betekent niet dat je actief de belangen moet behartigen van al die betrokkenen. Wel moet je ze meewegen in gesprekken en bij interventies die je pleegt. En dat kan lastig zijn. Wanneer je een gesprek voert met een leerling en een gescheiden moeder die duidelijk stelling inneemt tegen de vader, is de kans aanwezig dat je daarin meegaat. Op zulke momenten is het in het belang van het kind dat je geen partij kiest. Als je dat wel zou doen, versterk je het verticale loyaliteitsconflict waarin het kind zich bevindt: het moet kiezen tussen vader en moeder. Door geen partij te kiezen, steun je iedereen, het kind in de eerste plaats. Op trainingen werken we daarbij met een ezelsbruggetje: stel je voor dat van ieder contact dat je met een leerling hebt, een video-opname wordt gemaakt en de band wordt na afloop aan alle betrokkenen getoond. Wanneer die na afloop allemaal tevreden zijn over de manier waarop jij als begeleider dat gesprek hebt gevoerd, ben je werkelijk meervoudig partijdig geweest.

Hetzelfde geldt voor les- en andere situaties. Een leerkracht of begeleider die cynisch vraagt 'heb je dat onbeschofte gedrag thuis geleerd?', zet met zo'n opmerking de leerling op ongekende afstand.

Verantwoordelijkheid

Begeleiders die de opvoedkundige rol van ouders geheel of gedeeltelijk willen overnemen, brengen het kind in een loyaliteitsconflict en doen het daarmee onrecht aan. Zij trappen in de valkuil van het 'betere ouderschap': de opvoeder, iemand van de kouwe kant, wil het kind geven wat het volgens hem bij zijn eigen ouders tekort komt. Een opvoeder die werkelijk meervoudig partijdig is, stelt zich niet op boven of naast de ouders, maar eronder. Hij ziet zich als ondersteuner van de ouder. Dat betekent niet dat hij zich niet met de opvoeding mag bemoeien of daar geen mening over mag hebben, hij dient zich bewust te zijn van zijn ondersteunende rol. Hij weet dat werkelijke gedragsveranderingen bij kinderen pas echt grote kans hebben te slagen wanneer kinderen zich daarin gesteund voelen door hun ouders. Los van dit alles hebben leraren, begeleiders een gecompliceerde en zware taak. Ouders die wel eens na een kinderfeestje uitgeteld op de bank hebben gelegen, kunnen hierover meepraten. En dan gaat het slechts om tien kinderen die er enorm veel zin in hebben, niet langer dan een uur of drie alleen maar leuke dingen doen. Leraren en andere begeleiders geven vaak meer dan twintig feestjes in de week voor groepen van rond de dertig kinderen die daar helemaal niet om vragen en er vaak ook helemaal geen zin in hebben. En reken er maar niet op dat zij hun werk kunnen uitbesteden aan MacDonald's, bowlingbaan of ballenbak. Dat vraagt veel van hen. Het kan niet anders dan dat zij vanuit hun verantwoordelijkheid, voorwaarden moeten stellen aan kinderen en ouders. We noemen dit de pedagogische verantwoordelijkheid. Die is niet gericht op het individuele kind, daar ligt de opvoedingsverantwoordelijkheid primair bij de ouders. Hier gaat het er om een veilige leef- en leeromgeving te creëren voor alle mensen die in een school of instelling met elkaar leven

en werken. Voor 'opvoeders van de kouwe kant' is het belangrijk de voorwaarden, die nodig zijn voor een gezond pedagogisch klimaat in een zo vroeg mogelijk stadium aan ouders duidelijk te maken. Zodat zij weten waarvoor zij kiezen wanneer zij hun kind toevertrouwen aan school of instelling.

literatuur:

Visser, S., onderzoek KPC Groep naar aanleiding van het congres Ouders, praat me er niet van, 's-Hertogenbosch 1999.

Boszormenyi-Nagy, I., Krassner, B., Tussen geven en nemen, Haarlem 1994.

Mulligen W. van, Gieles, P., Nieuwenbroek A., Tussen thuis en school, over contextuele leerlingbegeleiding, Leuven 2001.

Ruigrok, J., Een wereld van verschil?, werken met jongeren uit verschillende culturen, Kampen 2001.

Nieuwenbroek, A., Ruigrok, J., Scheiding in meervoud, Houten 1997.

Jan Ruigrok , trainer/adviseur en verbonden aan Rigardus is Rotterdam.

informatie: www.rigardus.nl

contact:: j.ruigrok@rigardus.nl